

kiemelkedő szerző megnevezése; a tárgyban a legismertebb 5–10 közlemény felsorolása; 10 vagy több tárgyhöz tartozó cikk címeiben előforduló jellemző szó) egyéni profilokat készítenek. Az ASCA igénybevételével egyrészt mód nyílik hagyományos keresési lehetőségekre (forrás), másrészt a hivatkozási lánc segítségével újabb kapcsolatok felderítésére.

A keresések eredménye a számítógép nyomtatta *printout*, amelyet a felhasználók hetente kapnak meg, jóval a bennük feldolgozott folyóiratszámok kézhezvétele előtt. A *printout* bibliográfiai tételei utalást tartalmaznak arra nézve, hogy a profil melyik kérdése választotta ki a közleményt, közlik a szerzőket, a cikkek címét, megjelenési helyét, továbbá az első szerző munkahelyének címét, amely alapján különnyomat kérhető. Az eredményt a felhasználó a mellékelt úrlapon értékeli, nevezetesen feltünteti a releváns, a határterületi és a zajnak minősített tételek számát. A keresőprofilok a futtatás első 13 hetében kísérleti jellegűek, ezalatt történik a profil végleges beállítása; a találatok és a zaj értékelése valamint a felhasználóval folytatott beszélgetések alapján.

A témafigyelő szolgáltatásokat jelenleg 450-en veszik igénybe, a futtatott profilok száma 650. Az ASCA-TOPICS évi előfizetési díja profilonként 4500 forint, az ASCA profilok pedig 6200 forintba kerülnek.

Egyéb számítógépes szolgáltatások

Az SCI mágnesszalagokra alapozott MTAK-szolgáltatások az ASCA és az ASCATOPICS témafigyelésen kívül *folyóirat tartalomjegyzék-figyelést és publikációs tevékenység-, illetve idézettségfigyelést is magukban foglalnak*. Az előbbi az SCI adatbázisát képező 3800 folytatólagos kiadvány tartalomjegyzékének számítógépes figyelése alapján – mintegy személyre szóló *Current Contents*-ként – a felhasználókat a folyóiratok kézhezvétele előtt tájékoztatja a figyelni kívánt közleményekről, az utóbbi pedig egyének, kutatócsoportok, intézmények tudományos tevékenységének és idézettségének nyomon követését teszi lehetővé. A tartalomjegyzék-figyelés jelenleg 1500 folyóiraatra, az idézettségfigyelés pedig 500 személyre terjed ki. Ami az előfizetési díjakat illeti, a tartalomjegyzék-figyelés folyóiraatonként 300 Ft – kivéve 71 kiemelt folyóiratot, amikor 500 Ft az előfizetés –, a publikációs tevékenység, ill. idézettségfigyelés pedig szerzőkre és intézményekre 200, megadott közleményekre irányulóan pedig 400 forintba kerül évente.

Hangsúlyozni kell, hogy a szolgáltatások alapján nyert szakirodalmi információ bármennyire is tökéletes, *csupán a releváns közlemények bibliográfiai adatait adja meg, a felhasználóknak viszont dokumentumokra van szüksége*. Az MTAK számítógépes szolgáltatásai azonban ebből a szempontból is kedvezőek, hiszen az SCI

adatbázisát képező folyóiratok 75%-a megtalálható a hazai könyvtárakban, a hiányzók pedig könyvtárközi kölcsönzés útján megszerezhetők.

Irodalom

1. GARFIELD, E.: Library of the Hungarian Academy of Sciences builds computerized information services on ISI's data base = *Current Contents*, 1981. 2. sz. p. 5–7.
2. BUJDOSÓ E.: Az ISI szakirodalmi információs rendszerei az MTA Könyvtárában = *Könyvtári Figyelő*, 26. köt. 6. sz. 1980. p. 581–595.
3. BUJDOSÓ E.: Orvos-biológiai szakirodalmi tájékoztatás az MTA Könyvtárában = *Orvosi Hetilap*, 121. köt. 34. sz. 1980. p. 2077–2080.
4. Tájékoztató a gépi szakirodalomfigyelő szolgáltatásokról. Bp. MTAK, 1980. 24 p.
5. MÁRTA F.: Tudományos információ és az Akadémia = *Magyar Tudomány*, 23. köt. 12. sz. 1978. p. 881–882.

Novák István

Előadás a SZÁMOK számítógépes tájékoztatási rendszeréről

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének Műszaki Könyvtáros Szekciója által szervezett előadásorozat keretében 1981. március 25-én a SZÁMOK (Számítástechnikai Oktatási Központ) számítógépes tájékoztatási rendszerét mutatta be *Szönyi Katalin*, a tájékoztatási főosztály vezetője. Azok az MKSZ-tagok, akik ez alkalomból vették a fáradságot és felkeresték a SZÁMOK modern, impozáns épületét, nem bánták meg e lépésüket: a jól felépített, érdekes előadásban különösen megkapó volt, hogy nem általánosságokról, lehetőségekről szólt, hanem egy megvalósított, működő és nagyszerűen bevált számítógépes információs rendszert mutatott be.

1975-ben, a számítástechnika rohamos fejlődése nyomán született meg az elhatározás: *egy számítástechnikát oktató, nemzetközi intézménynek legyen saját számítógépes tájékoztatási rendszere!*

Mivel a számítógép már rendelkezésre állt, a legfontosabb kérdés az maradt, hogy a rendszerhez saját vagy vásárolt software-t, ill. adatbázist használjanak-e. A SZÁMOK szakemberei e kérdések előnyeinek és hátrányainak alapos vizsgálata után *saját adatbázis és vásárolt software* mellett döntöttek. A szóba jövő négy programrendszer (TEXT-PACK, STAIRS, ISIS, GOLEM) közül végül is az *International Labour Office (ILO)* által kifejlesztett ISIS-re esett a választás. Ennek *fő előnyei*, hogy egyaránt alkalmas online és batch üzemmódú

keresésre, a könyvtári folyamatok komplex gépesítésére, viszonylag kis tárterületet igényel és aránylag nem drága (az ILO nem profitra épülő intézmény). Hátránya viszont, hogy csak megadott típusú perifériákkal kompatibilis, ezért a SZÁMOK programozóinak némi átalakítást kellett benne végezniük, aminek során egyúttal az angol nyelvű utasításokat is magyar nyelvűekkel helyettesítették.

Az ISIS szerves része az invertált fájl, amelyben a rekordok azonosítói a tárgyszavak betűrendje szerint vannak rendezve, ezért a benne való keresés sokkal egyszerűbb és gyorsabb, mint a szekvenciális fájlban. A jelenleg 45 ezer bibliográfiai tételt (könyv, folyóiratcikk, fordítás, konferencia-anyag, válogatott SZÁMOK-diplomamunkák) tartalmazó saját adatbázisban jelenleg 1800 tárgyszavat tartalmazó jegyzék alapján lehet keresni; 1982-re e jegyzék tezaurusszá való fejlesztését tervezik.

A hardware a következő egységekből áll: IBM 370/145 számítógép, IBM 3276 képernyős terminál (2400 baudos teljes duplex vonallal), ORION modem.

A számítógépes rendszert – elsősorban a könyvtárban elhelyezett terminál segítségével – 1974-ig visszamenő online retrospektív keresésre, batch üzemmódban pedig kurrens szelektív információterjesztésre használják. A felhasználók 68 standard profil közül válogathatnak, vagy ha ezek között nem találnak megfelelőt, egyéni profilt készíthetnek.

Az információkeresésen kívül az adatbázisból negyedévenként és esetenként nyomtatott tájékoztatókat, illetve katalógusokat is előállítanak. A nyomtatott kötetkatalógusokat, nehéz kezelhetőségüket kiküszöbölendő, fokozatosan mikrofilmra veszik.

Ami az online retrospektív keresést illeti, említést érdemel, hogy a könyvtári terminál használata – amennyiben katalógusként használják, azaz a megjelenített információkat nem kívánják kiírni – ingyenes.

Befejezésül hadd számoljak be a könyvtárnak egy igen figyelemre méltó, komplex szolgáltatásáról, amelynek külön érdekessége, hogy akik igénybe veszik, azok a többi szolgáltatáshoz árkedvezményt kapnak. Ennek az ún. tájékoztatói csomagnak évi előfizetési díja 24 ezer forint, és a következőket tartalmazza: hat standard vagy öt egyéni témafigyelés, a negyedéves szakirodalmi tájékoztatók, a havonta megjelenő Számítástechnika c. folyóirat, a Számítástechnika–Automatizálás Gyorsindex, a könyvtár gyarapodási jegyzékei és egy hatezer forintos keret, amit bármilyen szolgáltatásra (pl. reprográfia, fordítás, tanfolyam rendelése) fel lehet használni.

Előadása befejeztével az előadó a gyakorlatban is bemutatta a rendszert: az érdeklődők a könyvtár terminálján tetszőleges kérdések alapján online kereséseket végeztek.

Novák István

KÖNYVTÁRI MUNKA

Kurrens tájékoztatói szolgáltatások a birminghami könyvtárakban

Egy birminghami technikum könyvtári tagozata felmérést végzett a város különböző típusú könyvtárainak kurrens tájékoztatói szolgáltatásairól. Ennek során az ASLIB tagkönyvtárainak kiküldött kérdőíveken arra kellett választ adni, hogy a kurrens tájékoztatás jegyében milyen jellegű szolgáltatásokat kínál az adott könyvtár. A „kurrens tájékoztatás” félreérthetetlen meghatározására az alábbi szolgáltatásokat sorolták fel: referálólapp, szabadalmi szemle, híradó, tartalomjegyzék figyelés, szelektív információterjesztés, sajtófigyelő, új beszerzések jegyzéke, kutatási jelentések jegyzéke, címjegyzék. A 441 (57%) visszaküldött és használható információt tartalmazó kérdőív nem tekinthető ugyan statisztikailag reprezentatívnak, mégis néhány érdekes következtetésre ad lehetőséget.

Összehasonlító mérések

A résztvevő könyvtárak egyik jellemzője a kurrens folyóiratcímek mennyisége (1. táblázat), hiszen a na-

gyobb folyóiratállományánál nagyobb kihasználás, több, bővebb szolgáltatás tételezhető fel.

A másik két jellemzőnek, azaz a szolgáltatások igénybevételére, valamint az előállításukra fordított órák számának inkább csak jelzőadó funkciójuk van.

A semmiféle szolgáltatást nem nyújtó könyvtárak között magas arányszámmal szerepelnek a műszaki főiskolák könyvtárjai. Még szembeötlőbb az eltérés a főiskolai és más könyvtárak között, ha a szolgáltatást nem nyújtó és csupán az új beszerzések jegyzékét, a könyvtári szolgáltatásoknak ezt a legegyszerűbb fajtáját előállító könyvtárakat összevonjuk. A legaktívabbak az iparvállalati és a kutatóintézeti, valamint a közigazgatási könyvtárak (2. táblázat).

A szolgáltatások készítésére fordított időt jelző 3. táblázat hasonló képet mutat. A „40+...” órák száma egyes esetekben 120 munkaórát is jelenthet.

Egyetemi könyvtárak

Nem dolgoznak olyan aktívan a kurrens tájékoztatóson, mint azt folyóiratállományuk nagysága után várni lehetne. Inkább csak különböző szempontok szerint összeállított új beszerzési jegyzékeket készítenek. Ezt a